

Валерій КОНОНЕНКО,

д-р істор. наук, професор, завідувач кафедри публічного управління та менеджменту

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

ORCID 0000-0001-5177-2885

valerii.kononenko@vspu.edu.ua

Ігор КУШКО,

д-р філос. з публ. упр. та адмін., ст. викладач кафедри публічного управління та менеджменту

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

ORCID 0000-0003-3803-1809

ihorkyshko90@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК РЕГУЛЯТОРНОЇ ОСНОВИ КОМПЛАЄНСУ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність. Розбудова ефективного комплаєнсу є критично важливою для євроінтеграційних прагнень України, залучення інвестицій та виходу на глобальні ринки, сигналізуючи про передбачуваність та прозорість. Хоча формально регуляторна основа вже створена, існують значні виклики, такі як виявлення регуляторних прогалин.

Результати досліджень. Поняття «комплаєнс» нещодавно увійшло в український правовий та діловий обіг, зате набуло значної ваги. У найширшому розумінні, це система заходів, спрямованих на забезпечення відповідності діяльності організації законодавчим вимогам, внутрішнім політикам та етичним стандартам. Комплаєнс як сукупність внутрішніх процесів адаптації поведінки фірми до норм, включаючи попередження та виявлення порушень [1, с. 55].

Розбудова ефективної системи комплаєнсу має важливе стратегічне значення для України, особливо у прагненні до членства в ЄС, залучення інвестицій та виходу на глобальні ринки. Адаптація до міжнародних норм та стандартів (право ЄС, стандарти FATF, OECD, ISO) є фундаментальною передумовою для побудови довіри з міжнародними партнерами. Дотримання комплаєнс-стандартів сигналізує про передбачуваність та прозорість українського бізнес-середовища. Для українських компаній впровадження комплаєнс-програм є нагальною потребою для уникнення санкцій, покращення репутації та мінімізації ризиків (корупція, шахрайство, відмивання коштів). Відповідність міжнародним стандартам все частіше стає прямою вимогою іноземних партнерів.

В сучасному глобалізованому світі ефективна система комплаєнсу є запорукою довіри, стабільності, конкурентоспроможності та ефективного управління.

Етапи формування комплаєнс-середовища в Україні були поступовими і значною мірою пов'язані із процесами міжнародної інтеграції. Перший етап: 1991 – 2014 рр. (формувалися елементи комплаєнсу, переважно в банківському секторі, але системного підходу та глибокого розуміння його важливості не було). Другий етап: 2014 – 2022 рр. (створення НАБУ, САП, НАЗК, ВАКС, запровадження електронного декларування, посилення законодавства у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, наближення правил до стандартів ЄС). Третій етап: 2022 р – дотепер (повномасштабне вторгнення Росії прискорило євроінтеграційні процеси. Отримання статусу кандидата на вступ до ЄС, а також робота щодо виконання кандидатських вимог. Прозорість використання міжнародної допомоги).

На сьогодні регуляторна основа комплаєнсу в Україні включає:

- Закони України «Про запобігання корупції», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Вищий антикорупційний суд», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Нормативні акти Національного банку України», «Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку», «Про захист персональних даних» тощо.
- інституції, що формують та контролюють дотримання комплаєнс-вимог (НАЗК, НАБУ, САП, ВАКС, ДСФМУ, НБУ, НКЦПФР, АМКУ, Уповноважений Верховної Ради з прав людини).

У той же час маємо зазначити, що залишаються суттєві проблеми у вдосконаленні регуляторної основи. На нашу думку, основними викликами в українській комплаєнс-системі є:

- виявлення регуляторних прогалин та недоліків правозастосування.
- подолання бюрократії та корупційних ризиків всередині системи.
- вплив війни на комплаєнс-зобов'язання та ризики.
- адаптація до міжнародних вимог [2, 5].

У подальшому розвиток України визначатиметься євроінтеграцією, потребами відбудови та подоланнями післявоєнних викликів, а ефективна комплаєнс-система є ключовою передумовою, що включає в себе:

- продовження реформ, що зумовлені вступом до ЄС та національними стратегіями;

- вдосконалення регуляторної бази та механізмів правозастосування, що включає в себе: підвищення чіткості та узгодженості законодавства, посилення інституційної спроможності та незалежності регуляторів, вдосконалення ризик-орієнтованого та пропорційного підходу, зменшення бюрократичного навантаження, підвищення ефективності судової системи;
- підтримка зусиль бізнесу у сфері комплаєнсу, що включає в себе: надання чітких роз'яснень, фінансова та технічна підтримка, сприяння впровадженню комплаєнс-технологій, розвиток діалогу між державою та бізнесом;
- посилення міжнародного співробітництва у питаннях комплаєнсу [2];

Висновки. Отже, регуляторна база комплаєнсу в Україні пройшла значний шлях розвитку, створення комплексного законодавства та формування інституційної структури. Визначальну роль у цих процесах відіграла міжнародна інтеграція, особливо курс на членство в ЄС та дотримання міжнародних глобальних стандартів (FATF, OECD).

На сьогодні існує формально розбудована система, але її практичне впровадження неоднорідне. Існує розрив у зрілості комплаєнсу між міжнародними та локальними компаніями. Бізнес стикається з витратами та викликами (складність законодавства, бюрократія, корупція). Ефективність правозастосування потребує вдосконалення. Війна додала нових викликів.

Подальший розвиток комплаєнсу є невід'ємною складовою євроінтеграції, відбудови та сталого зростання. Формування культури доброчесності є фундаментальною передумовою. Ефективний комплаєнс – елемент належного врядування, що зміцнює верховенство права, захищає права та свободи, а також інструмент для підвищення довіри інвесторів, доступу до ринків та залучення ресурсів, фактор національної стійкості. Шлях до ЄС вимагатиме подальших зусиль з удосконалення законодавства, інституційної спроможності та правозастосування. Державі потрібно знаходити баланс між вимогами та створенням сприятливих умов для бізнесу, а успіх залежатиме від спільних зусиль держави, бізнесу та громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Коршун А. Щодо визначення поняття «комплаєнс» і його характерних ознак у сфері господарювання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2023. № 124 (5). С. 55-60. <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2022/5.124-9>
2. Михайличенко Владислав. Комплаєнс на підприємстві – сучасні виклики та

міжнародне регулювання. *Юридична Газета*. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/komplaens-na-pidpriemstvi--suchasni-vikliki-ta-mizhnarodne-regulyuvannya.html>

(дата звернення: 05.05.2025).

3. Анісімова А. Для чого компаніям комплаєнс і хто має його впроваджувати? *ЮРЛІГА*. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/220806_dlya-chogo-kompanyam-komplans--khto-ma-yogo-vprovadzhuвати (дата звернення: 05.05.2025).

4. Курілов Є. Про дослідження з питань дотримання (комплаєнсу) податкового законодавства в Україні у 2021 та 2023 роках. *Адвокатське об'єднання AZONES*. URL: <https://azones.law/analytics/pro-doslidzhennya-z-pytan-dotrymannya-komplayensu-podatkovogo-zakonodavstva-v-ukrayini-u-2021-ta-2023-rokah/> (дата звернення: 05.05.2025).

5. Федоренко А. Виклики розбудови антикорупційного комплаєнсу в громадах: як зупинити корупцію? *Фундація сприяння місцевій демократії ФІД*. URL: <https://www.fid-foundation.com.ua/news/vikliki-rozbudovi-antikorupciynogo-komplaiensu-v-gromadah-yak-zupiniti-korupciyu> (дата звернення: 05.05.2025).

6. Щодо виконання вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу на період воєнного стану (на заміну рекомендацій від 27.05.2022 року). *Державна служба фінансового моніторингу України*. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/shhodo-vikonannya-vimog-zakonodavstva-u-sferi-finansovogo-monitoringu-na-period-voennogo-stanu-na-zaminu-rekomendaczij-vid-27-05-2022-roku.html> (дата звернення: 05.05.2025).

7. Можливості та виклики нових технологій для ПБК/ФТ – FATF. *FATF*. URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/translations/guidance/Ukrainian-Opportunities-Challenges-New-Technologies-AML-CFT.pdf> (дата звернення: 05.05.2025).